

Starość i samotność osób starszych w percepcji ludzi młodych

Olga Dąbska¹, Katarzyna Pawlikowska-Łagód², Jakub Piasecki³, Katarzyna Śledziewska⁴,
Ewa Humeniuk¹

¹ Zakład Patologii i Rehabilitacji Mowy, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

² Zakład Etyki i Filozofii Człowieka, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

³ Instytut Medycyny Wsi im. Witolda Chodźki w Lublinie

⁴ Oddział Rehabilitacji, Samodzielny Publiczny Szpital Kliniczny im. Prof. Adama Grucy, Otwock

Dąbska O, Pawlikowska-Łagód K, Piasecki J, Śledziewska K, Humeniuk E. Starość i samotność osób starszych w percepcji ludzi młodych. Med Og Nauk Zdr. 2016; 22(2): 140–144. doi: 10.5604/20834543.1208220

Streszczenie

Wprowadzenie i cel pracy. Sytuacja życiowa i problemy ludzi starych stają się coraz częściej przedmiotem badań oraz rozważań teoretycznych. Starość jest etapem życia, który stawia przed człowiekiem pewne wyzwania, piętrzy trudności, wśród których na szczególną uwagę zasługują samotność i towarzyszące seniorom poczucie osamotnienia. Celem pracy było zobrazowanie sposobu postrzegania przez studentów lubelskich uczelni wyższych zjawiska samotności wśród grupy społecznej seniorów, a także stosunku młodych względem osób starszych.

Materiał i metoda. Badaniem objęto 201 osób studiujących w Uniwersytecie Medycznym i Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. W badaniu posłużono się metodą sondażu diagnostycznego, techniką ankietową. Narzędziem badawczym były autorski kwestionariusz, zawierający 18 pytań. Analizy materiału badawczego dokonano przy użyciu pakietu statystycznego STATISTICA 10 i programu Microsoft Office Excel.

Wyniki. Wykazano istnienie zależności statystycznych między wiekiem badanych i rodzajem uczelni, na której studiuje a ich skojarzeniami na temat starości. Studenci utożsamiali starość z ograniczeniami sprawności fizycznej ($p=0,006$) i wykluczeniem społecznym ($p=0,035$). Wystąpiła relacja między pozytywnym stosunkiem do seniorów i jednoczesnym postrzeganiem ich jako mądrych, wyrozumiałych, szczęśliwych, chętnie pomagających innym ludzi ($p=0,009$).

Wnioski. Badanie opinii społecznej odnośnie do starości, społecznych ról pełnionych przez seniorów stanowi doskonały sposób na postawienie diagnozy sytuacji starszej grupy ludności. Studenci w większości deklarują pozytywny stosunek do osób starszych. Badania nie wykazały negatywnej postawy względem seniorów. Według znaczącej liczby badanych samotność jest nieodłącznym elementem życia seniorów.

Słowa kluczowe

samotność, osoby starsze, opinia publiczna, studenci, starzenie się

WPROWADZENIE

Sytuacja życiowa oraz problemy ludzi starych stają się coraz częściej przedmiotem badań oraz rozważań teoretycznych. Starość jest etapem życia, który stawia przed człowiekiem wyzwania, piętrzy trudności, wśród których na szczególną uwagę zasługują samotność i poczucie osamotnienia. Samotność stanowi nieodłączny i niezwykle złożony fenomen ludzkiej egzystencji. Przyjmuje się, iż jest to „odczuwany stan braku towarzystwa bliskiej osoby, opuszczenia przez innych” [1]. Przyczyn samotności można upatrywać na dwóch płaszczyznach: obiektywnej – brak rodziny, przyjaciół, znajomych, odrzucenie przez grupę, izolacja oraz subiektywnej, rozumianej jako behawioralna ocena jednostki, która zniechęca do kontaktów z nią [2].

Bliskoznaczne z pojęciem samotności jest poczucie osamotnienia. Osamotnienie opiera się na jakości i liczbie kontaktów międzyludzkich. Rozumiane jest przede wszystkim jako poczucie niezrozumienia, wyobcowania od ludzi mimo utrzymywania kontaktów z nimi. Osamotnienie utożsamiane bywa z izolacją społeczną, przez którą rozumie się niewystarczający poziom integracji jednostki ze społeczeństwem

[3]. W związku z powyższym wyróżnia się 2 rodzaje osamotnienia: społeczne (mały zasięg sieci społecznych, niewielkie zaangażowanie społeczne) oraz emocjonalne (brak kontaktów osobistych z innymi ludźmi).

W gerontologii funkcjonuje kilka teorii dotyczących zjawiska samotności i osamotnienia seniorów. Wymienia się wśród nich: a) teorię wycofywania – wycofywanie się z pełnienia dotychczas realizowanych ról społecznych, b) teorię społecznej kompetencji i wyłamywania, podkreślającą zależność między społecznymi kompetencjami seniorów, ich samooceną, a kryzysami wieku starczego, podatnością na uprzedzenia i stereotypy wobec osób starszych, c) teorię wymiany – utożsamianie wieku starczego ze zmniejszeniem się posiadanych zasobów, a w konsekwencji możliwości wymiany z innymi jednostkami i ograniczonym udziałem w życiu społecznym, d) teorię modernizacji – obniżanie pozycji społecznej seniorów w wyniku zachodzących przemian cywilizacyjnych, zwłaszcza zaś rozwoju technologicznego, e) teorię aktywności, wg której poziom satysfakcji z życia seniorów zależy od zaangażowania w życie społeczne [4]. Wymienione podejścia unaocniają wielorakie sposoby analizy interesujących autorów kwestii.

W literaturze podmiotu znaleźć można liczne badania z zakresu oceny zjawiska samotności przez same osoby starsze. Tematyka, choć bardzo ciekawa, nie została niestety jak dotąd wystarczająco zbadana na podstawie opinii innych

Adres do korespondencji: Ewa Humeniuk, Zakład Patologii i Rehabilitacji Mowy, Uniwersytet Medyczny w Lublinie
E-mail: humewa@wp.pl

Nadesłano: 16 maja 2016; zaakceptowano do druku: 22 czerwca 2016

grup wiekowych. We wcześniejszych latach prowadzone były analizy dotyczące stosunku młodych do starszej grupy społecznej, jednakże nie zostały one zaktualizowane.

CEL PRACY

Celem pracy było zobrazowanie sposobu postrzegania przez studentów lubelskich uczelni wyższych zjawiska samotności wśród grupy społecznej seniorów, a także stosunku młodych względem osób starszych.

Autorzy pracy postawili sobie za cel odpowiedź na następujące pytania:

1. Czy istnieje zależność statystyczna między wiekiem, płcią, miejscem zamieszkania, stanem cywilnym, rodzajem uczelni badanych, a ich skojarzeniami na temat starości?
2. W jaki sposób okoliczności, w jakich studenci mają kontakt z ludźmi starszymi wpływają na stosunek badanych do seniorów?
3. Czy sposób odnoszenia się do seniorów zależy od miejsca pochodzenia ankietowanych?
4. Czy prezentowany przez badanych stosunek do seniorów rzutuje na ich wyobrażenia na temat osób starszych?
5. Czy istnieje zależność statystyczna pomiędzy rodzajem uczelni, na której studiuje badani a ich oceną obciążenia społeczeństwa przez seniorów?
6. Czy stosunek młodych do seniorów wpływa na opinię na temat tego, kto powinien sprawować opiekę geriatryczną?
7. Czy opinia dotycząca samoograniczania aktywności towarzyskiej przez seniorów zależy od wieku badanych?

MATERIAŁ I METODY

Badaniem objęto 201 studentów uczelni wyższych z Lublina, studiujących w Uniwersytecie Medycznym i Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej. Liczebność ankietowanych z poszczególnych uczelni wynosiła odpowiednio 101 i 100 osób. Udział w badaniu był dobrowolny i miał charakter anonimowy. Badanie zrealizowano w okresie styczeń–luty 2016 roku. W badaniu wzięło udział 83 mężczyzn i 118 kobiet w wieku od 18 do 26 lat. Średnia arytmetyczna wieku badanych wyniosła 21,6 lat. Aż 88,7% (n=178) respondentów było stanu wolnego. Uczestnicy badania w 44,3% (n=89) pochodzili ze wsi, 55,7% (n=112) z miasta. Jeśli chodzi o okoliczności kontaktu z osobami w podeszłym wieku, to 76,1% (n=153) spotyka je w autobusie, sklepie, kościele, 65,7% (n=132) podczas świąt, 46,3% (n=93) jest sąsiadem seniora, 37,3% (n=75) mieszka z osobą starszą, 3,5% (n=7) ma z osobami starszymi kontakt w ramach wolontariatu.

Przeprowadzając badania, posłużono się metodą sondażu diagnostycznego, techniką ankietową. Narzędziem badawczym były autorski kwestionariusz, zawierający 18 pytań sprawdzających opinię na temat zjawiska samotności wśród grupy społecznej seniorów, stosunku do osób w podeszłym wieku, ograniczeń, jakie napotykają podczas codziennej egzystencji. Na znaczną część pytań ankietowani mogli udzielić więcej niż jednej odpowiedzi.

Analizy materiału badawczego dokonano przy użyciu pakietu statystycznego STATISTICA 10 i programu Microsoft Office Excel. Posłużono się testem χ^2 . Weryfikację założeń statystycznych przeprowadzono na poziomie istotności $p=0,05$.

WYNIKI

Pierwsza część kwestionariusza dotyczyła relacji i kontaktów badanych z osobami starszymi. Dzięki przeprowadzonej analizie wykazano istnienie zależności statystycznych między wiekiem ankietowanych a ich skojarzeniami na temat starości. Zależności dotyczyły utożsamiania przysłowiowej jesieni życia z ograniczeniami sprawności fizycznej ($p=0,006$) i wykluczeniem społecznym ($p=0,035$) (tab.1).

Tabela 1. Wpływ wieku respondentów na skojarzenia dotyczące starości

Skojarzenia na temat starości	Kategorie	Wiek			Ogółem	Statystyka
		Do 20 lat	21–22 lata	23 lata i więcej		
Z ograniczeniami sprawności fizycznej	Nie	7 11,9%	29 35,8%	17 27,9%	53 26,4%	$\chi^2=10,177$ $p=0,006$
	Tak	52 88,1%	52 64,2%	44 72,1%	148 73,6%	
Z wykluczeniem społecznym	Nie	56 94,9%	65 80,2%	54 88,5%	175 87,1%	$\chi^2=6,687$ $p=0,035$
	Tak	3 5,1%	16 19,8%	7 11,5%	26 12,9%	

Wysokie istotne zależności statystyczne występowały pomiędzy rodzajem uczelni ankietowanych a skojarzeniami związanymi ze starością. Studenci UM częściej niż pozostali badani kojarzyli starość z ograniczeniami fizycznymi ($p<0,001$), ale rzadziej niż ankietowani z UMCS utożsamiali ten stan z poczuciem pustki ($p<0,001$), wykluczeniem społecznym ($p=0,033$) oraz zmniejszającym się gronem przyjaciół ($p=0,030$) (tab.2).

Tabela 2. Rodzaj uczelni a skojarzenia studentów odnośnie do starości

Skojarzenia na temat starości	Kategorie	Rodzaj uczelni		Ogółem	Statystyka
		UM	UMCS		
Z ograniczeniami sprawności fizycznej	Nie	13 12,9%	40 40%	53 26,4%	$\chi^2=19,048$ $p<0,001$
	Tak	88 87,1%	60 60%	148 73,6%	
Ze smutkiem, poczuciem pustki	Nie	92 91,1%	68 68%	160 79,6%	$\chi^2=16,498$ $p<0,001$
	Tak	9 8,9%	32 32%	41 20,4%	
Z wykluczeniem społecznym	Nie	93 92,1%	82 82%	175 87,1%	$\chi^2=4,533$ $p=0,033$
	Tak	8 7,9%	18 18%	26 12,9%	
Ze zmniejszającym się gronem przyjaciół	Nie	83 82,2%	69 69%	152 75,6%	$\chi^2=4,734$ $p=0,030$
	Tak	18 17,8%	31 31%	49 24,4%	

Analiza unaoczniała wysoce istotną statystycznie zależność między okolicznościami kontaktu badanych z seniorami a ich stosunkiem do osób starszych. Zależność wykazano w związku z relacją badanych ze starszą grupą społeczną w kontaktach sąsiedzkich ($p=0,009$), podczas świąt ($p=0,022$)

(tab.3). Godne podkreślenia jest, iż żaden z respondentów nie charakteryzował się negatywnym stosunkiem do seniorów, a ponad połowa (60,2%, n=121) deklarowała pozytywną postawę względem osób starszych.

Tabela 3. Okoliczności kontaktu badanych z seniorami, a ich stosunek do osób starszych

W jakich okolicznościach masz kontakt z ludźmi starszymi?	Kategorie	Jaki jest Twój stosunek do ludzi starszych?			Ogółem	Statystyka
		Pozytywny	Obojętny	Negatywny		
Moim sąsiadem jest osoba starsza	Nie	56	52	0	108	$\chi^2=6,788$ $p=0,009$
		46,3%	65%	0%	53,7%	
	Tak	65	28	0	93	
		53,7%	35%	0%	46,3%	
Podczas świąt	Nie	34	35	0	69	$\chi^2=5,233$ $p=0,022$
		28,1%	43,8%	0%	34,3%	
	Tak	87	45	0	132	
		71,9%	56,3%	0%	65,7%	

Ankietowanych poproszono o wybór cech, które ich zdaniem w największym stopniu charakteryzują osoby starsze. Wykazano zależność pomiędzy pozytywnym stosunkiem badanych do seniorów a ich wyobrażeniami na temat osób starszych jako mądrych, wyrozumiałych, szczęśliwych, chętnie pomagających innym ($p=0,009$) (tab.4). Ankietowani prezentują mieszane wyobrażenia na temat osób starszych. Z jednej strony seniorzy widziani są w sposób pozytywny, jako osoby mądre, wyrozumiałe, szczęśliwe, chętnie pomagające innym (46,3%, n=93), inteligentne, skoncentrowane na przyszłości (25,9%, n=52), dojrzałe emocjonalnie, sprawiedliwe, zaangażowane w życie swoich dzieci, doświadczeni nauczyciele życia, powiernicy (62,7%, n=126). Z drugiej strony ukazał się negatywny obraz seniorów jako ludzi słabych, powolnych, nieaktywnych, niezaradnych, nieśmiałych, bojaźliwych (17,9%, n=36), bezbronnych, ubogich, przygnębionych (12%, n=24), osamotnionych, konserwatywnych, żyjących wspomnieniami (32,4%, n=65), oszczędnych, nadmiernie zainteresowanych życiem innych (15,4%, n=31), zniechęconych, zrzędlivych, nieszczęśliwych i hipochondrycznych (13,4%, n=27), nieprzychylnie nastawionych do osób młodych, despotycznych, egoistycznych, zaniedbanych (11,9%, n=24).

Tabela 4. Wpływ stosunku badanych do seniorów a ich wyobrażenia na temat osób starszych

Obraz seniorów	Kategorie	Jaki jest Twój stosunek do ludzi starszych?			Ogółem	Statystyka
		Pozytywny	Obojętny	Negatywny		
Osoba starsza jest mądra, wyrozumiała, szczęśliwa, chętnie pomagająca innym	Nie	56	52	0	108	$\chi^2=6,788$ $p=0,009$
		46,3%	65%	0%	53,7%	
	Tak	65	28	0	93	
		53,7%	35%	0%	46,3%	

Stwierdzono zależność statystyczną między stanem cywilnym badanych a opinią dotyczącą źródła sprawowania opieki geriatrycznej ($p=0,001$) (tab.5). Badani są zdania, iż opiekę nad osobami starszymi powinni sprawować opiekunowie nieformalni – rodzina (82,1%, n=165), bądź instytucjonalni (17,9%, n=36).

Tabela 5. Wpływ stanu cywilnego na opinię dotyczącą źródła sprawowania opieki geriatrycznej

Kategorie	Stan cywilny		Ogółem	Statystyka
	Panna/kawaler	Mężatka/zonaty		
Rodzina	92	73	165	$\chi^2=11,183$ $p=0,001$
	91,1%	73%	82,1%	
Przyjaciele	0	0	0	0%
	0%	0%	0%	
Sąsiedzi	0	0	0	0%
	0%	0%	0%	
Opiekunowie instytucjonalni	9	27	36	8,9%
	8,9%	27%	17,9%	
Wolontariusze	0	0	0	0%
	0%	0%	0%	
Sami powinni sobie radzić	0	0	0	0%
	0%	0%	0%	

Stwierdzono występowanie zależności statystycznej pomiędzy wiekiem badanych a ich opinią dotyczącą samoograniczenia aktywności towarzyskiej przez seniorów ($p=0,007$) (tab.6). Blisko połowa (46,3%, n=93) badanych jest zdania, iż ludzie w podeszłym wieku sami ograniczają swoją aktywność towarzyską. Najwięcej twierdzących odpowiedzi w tym temacie udzieliła grupa wiekowa 21–22 lat. Najmniej zdecydowani byli najmłodsi uczestnicy badania.

Tabela 7. Stan cywilny badanych a ich opinie na temat umiejętności posługiwania się nowinkami technologicznymi przez seniorów

Kategorie	Stan cywilny		Ogółem	Statystyka
	Panna/kawaler	Mężatka/zonaty		
Bardzo dobrze	0	0	0	0%
	0%	0%	0%	
Raczej dobrze	9	2	11	8,9%
	8,9%	2,0%	5,5%	
Nie wiem	12	30	42	11,9%
	11,9%	30,0%	20,9%	
Raczej słabo	64	63	127	63,4%
	63,4%	63,0%	63,2%	
Bardzo słabo	16	5	21	15,8%
	15,8%	5,0%	10,4%	

Autorów interesowały opinie na temat radzenia sobie przez osoby starsze z nowoczesnymi technologiami. Przeprowadzona analiza dostarcza informacji, iż występuje zależność statystyczna między stanem cywilnym badanych a ich opinią na temat umiejętności posługiwania się nowinkami technologicznymi przez seniorów ($p<0,001$) (tab.7). Respondenci byli przeważnie zdania, iż osoby starsze słabo radzą sobie z przejawami technologii.

Z przeprowadzonych badań wynika, że istnieje zależność statystyczna ($p=0,002$) między stanem cywilnym respondentów a postrzeganiem osób starszych jako obciążenia dla społeczeństwa. Osoby stanu wolnego w 33,7% są zdania, że ludzie starzy nie stanowią obciążenia dla społeczeństwa. Z kolei ponad połowa (53%) badanych będących w związku formalnym uważa, że seniorzy są uzależnieni od pomocy innych.

Tabela 8. Stan cywilny respondentów a opinia na temat obciążenia społeczeństwa przez osoby starsze

Kategorie	Stan cywilny		Ogółem	Statystyka	
	Panna/ kawaler	Mężatka/ żonaty			
Czy ludzie starsi są obciążeniem dla społeczeństwa?	Leczenie ich pochłania dużo pieniędzy	14 13,9%	12 12%	26 12,9%	$\chi^2=17,345$ $p=0,002$
	Nie przyczyniają się do rozwoju kraju	8 7,9%	17 17%	25 12,4%	
	Są uzależnieni od pomocy innych	37 36,6%	53 53%	90 44,8%	
	Mają przywileje, za które płacą inni podatnicy	8 7,9%	1 1%	9 4,5%	
	Nie są obciążeniem	34 33,7%	17 17%	51 25,4%	

Zebrany materiał badawczy oraz jego analiza pozwalają stwierdzić, iż sposób odnoszenia się do seniorów nie zależy od miejsca zamieszkania badanych studentów ($p=0,058$). Analiza statystyczna nie wykazała zależności statystycznych między płcią, miejscem pochodzenia, stanem cywilnym badanych, a ich skojarzeniami na temat starości. Nie wykazano zależności statystycznej pomiędzy rodzajem uczelni a oceną obciążenia społeczeństwa przez seniorów ($p=0,595$). Nie występuje także zależność statystyczna między stosunkiem młodych do seniorów a opinią na temat tego, kto powinien sprawować opiekę geriatryczną ($p=0,530$). Obserwuje się jedynie, że studenci UM częściej (26,4%) niż studenci UMCS (17,4%) uważają, że seniorzy nie stanowią obciążenia dla społeczeństwa.

W kwestionariuszu znalazły się też pytania dotyczące ograniczeń, jakie napotyka osoby starsze podczas codziennej egzystencji. Zdecydowana większość (86%, $n=172$) badanych jest zdania, że starość wiąże się z ograniczeniami, wśród których wymienili: bariery architektoniczne (64,5%, $n=129$), szybki rozwój technologiczny (62,5%, $n=125$), bariery komunikacyjne, problemy z dotarciem do informacji (56%, $n=112$), multikulturowość (49,5%, $n=99$).

Zapytani o główne potrzeby ludzi starszych, ankietowani zwrócili uwagę przede wszystkim na potrzebę: opieki medycznej (79%, $n=158$), poczucia bezpieczeństwa i wsparcia (68%, $n=137$), akceptacji, porozumienia (58%, $n=117$), towarzystwa, przynależności do grupy (54%, $n=109$), pomocy finansowej i społecznej (46%, $n=93$), miłości (36%, $n=73$).

Zdaniem znacznej części badanych (85,5%, $n=171$) w populacji osób starszych występuje zjawisko samotności. Wśród głównych determinantów samotności seniorów badani wskazali na ograniczenie kontaktów osób starszych z najbliższą rodziną 34,5% ($n=69$), problemy ze zdrowiem, niepełnosprawność 47,5% ($n=95$), nieakceptowanie przez młodsze pokolenia, brak tolerancji 35,5% ($n=71$), niezyciwiłe zachowania, odrzucenie 36,5% ($n=73$), poczucie nieprzydatności, uzależnienie od innych 42,5% ($n=85$), złą sytuację ekonomiczną, złe warunki życia 25% ($n=50$). Czynnikiem, który w dużej mierze powoduje osamotnienie seniorów, jest śmierć partnera życiowego, brak bliskiej osoby 86% ($n=172$). Niespełna ¼ badanych ($n=46$) postrzega samotność jako subiektywne przeżycie osoby, która cały czas znajduje się wśród ludzi, 30,5% ($n=61$) uznaje je za źródło cierpienia,

lęku, strachu. Badani traktują samotność jako skutek przejścia na emeryturę, choroby, zamieszkania w DPS-ie (30% ankietowanych; $n=60$), bądź nieprzystosowanie się do zmieniających się warunków życia (21,5%; $n=43$).

Badając zjawisko samotności seniorów, nieodzowne jest zaopiniowanie, jakie kroki należy podjąć, by zmniejszyć poczucie osamotnienia w tej grupie społecznej. Wśród wybranych wariantów odpowiedzi ankietowani (30% badanych; $n=60$) wskazali na konieczność zmian w polityce społecznej, które uczyniłyby przestrzeń publiczną przyjazną ludziom w każdym wieku. Zaproponowano (18,5% badanych; $n=37$) zwiększenie liczby punktów informacyjnych przekazujących seniorom wiedzę na temat prewencji geriatrycznej, procesów i zmian zachodzących w organizmie wraz z upływem lat. Ponad połowa badanych ($n=107$) proponowała organizowanie spotkań seniorów, np. w klubach seniora, i rozpowszechnianie działalności Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Blisko połowa ($n=93$) studentów uważa za istotne: zachęcanie seniorów do aktywności społecznej, 1/5 ($n=41$) ich uczestnictwo w wolontariacie, działalności charytatywnej, wspólnych uroczystościach, 42,5% ($n=85$) angażowanie starszych osób do wykonywania prac domowych. Zwrócono uwagę na organizowanie zajęć rehabilitacyjno-usprawniających (38%, $n=76$) i spotkań z ludźmi kultury i sztuki, koncertów, wystaw, zajęć plastyczno-twórczych (31,5%, $n=63$). Jedna trzecia ($n=66$) badanych jest zdania, iż osobom starszym powinna być zapewniona pomoc psychologiczna w trudnych sytuacjach życiowych.

Istotne jest również poznanie opinii na temat wpływu samotności na funkcjonowanie osoby starszej. Respondenci uważają, że samotność może przyczynić się do odczuwania lęku przed pogorszeniem się jakości życia (41,5%, $n=83$), nudy, beczynności (38%, $n=76$), poczucia krzywdy, cierpienia, opuszczenia (43,5%, $n=87$). Może doprowadzić do problemów ze snem (21%, $n=42$), rozwoju zaburzeń psychicznych, depresji, osłabienia sił intelektualnych, kłopotów z pamięcią (46,5%, $n=93$), chorób somatycznych (31%, $n=62$). Samotność sprawia, że osoba starsza staje się zgorzkniała i apatyczna (45,5%, $n=91$), zaniedbuje codzienne obowiązki (34%, $n=68$).

DYSKUSJA

W piśmiennictwie niewiele jest doniesień dotyczących postawy młodej części społeczeństwa wobec starszych ludzi. Spośród podobnych analiz na uwagę zasługuje badanie CBOS, gdzie 9% biorących w nim udział respondentów twierdzi, iż seniorzy stanowią obciążenie. Jedna czwarta uważa, że społeczeństwo „(...) odnosi się do osób starszych zdecydowanie życzliwie, a ponad połowa (57%) dostrzega umiarkowaną życzliwość” [5]. Podobne rezultaty uzyskano w badaniach własnych, gdzie większość badanych odnosi się do seniorów przychylnie, w tym 51% życzliwie i 38% zdecydowanie życzliwie.

Z badań Kanasik i Kotyrba, przeprowadzonych wśród studentów PMWSZ w Opolu wynika, że starość kojarzy się z doświadczeniem (34%), osobą pełną szacunku (28%), chorobą (22%). Niewielu (8%) studentów uważa seniorów za obciążenie społeczne [6]. Analiza własna unaoczniała, iż najczęstszymi skojarzeniami związanymi ze starością są zmiany w wyglądzie zewnętrznym (74,5%), ograniczenia sprawności fizycznej (74%). Zbliżone wyniki uzyskała Miłkowska, która badała postawy studentów wobec ludzi

starszych. Respondentom starość kojarzyła się głównie z wykluczeniem społecznym, osłabieniem autorytetu, zmniejszeniem aktywności fizycznej [7].

Na temat postrzegania osób starszych wśród personelu medycznego (pielęgniarek i lekarzy) i pracowników firmy budowlanej pisała Jurczak i wsp. Badanym pielęgniarkom w 33,33% starość kojarzy się z niepełnosprawnością, niezaradnością, uzależnieniem od innych. Lekarze w 34,29% utożsamiali starość z odpoczynkiem, niezaradnością i niepełnosprawnością. Większość respondentów była zdania, że seniorzy spotykają się w życiu codziennym z obojętnością i brakiem zainteresowania [8]. W badaniach własnych dla znacznej grupy badanych starość także stanowiła synonim odpoczynku, bierności zawodowej (33,3%, n=67), kłopotów z nawiązaniem nowych relacji (12,9%, n=26).

Spśród wszystkich respondentów aż 85,5% jest zdania, że seniorów dotyka samotność. W głównej mierze spowodowane jest to brakiem kontaktu z najbliższą rodziną, brakiem akceptacji ze strony młodego pokolenia. Za główny czynnik uznano śmierć życiowego partnera (86%). Zbliżone wyniki uzyskała Plak. Zdaniem autorki najczęściej seniorów doświadczyło samotności w związku ze śmiercią bliskiej osoby [9].

Kołpa i wsp. badali postawy studentów kierunku pielęgniarstwo wobec seniorów. Dokonana przez nich analiza potwierdza, iż znaczny odsetek (75%) młodzieży w pozytywny sposób postrzega starość, podkreślając przede wszystkim mądrość i doświadczenie życiowe seniorów [10]. W badaniach własnych uzyskano podobne rezultaty, ankietowani w 62,7%, ocenili osoby starsze jako doświadczanych nauczycieli życia.

WNIOSKI

1. Badanie opinii społecznej odnośnie do starości, społecznych ról pełnionych przez seniorów stanowi doskonały

sposób na postawienie diagnozy sytuacji starszej grupy ludności.

2. Studenci w większości deklarują pozytywny stosunek do osób starszych. Badania nie wykazały negatywnych postaw względem seniorów.
3. Zdaniem znaczącej liczby badanych samotność jest nieodłącznym elementem życia seniorów. Do doświadczenia samotności przyczyniają się izolacja, opuszczenie, odrzucenie, ograniczenie kontaktów, problemy ze zdrowiem, wykluczenie seniora ze środowiska społecznego.

PIŚMIENNICTWO

1. Dunaj B. Słownik współczesnego języka polskiego. Warszawa: Wilga, 1996.
2. Szukalski P. Poczucie samotności i osamotnienia wśród sędziwych seniorów a ich sytuacja rodzinna. *Aux Soc.* 2005; 2(34): 217–238.
3. Victor C, Scrambler S, Bond J, Bowling A. Loneliness in later life. W: Walker A, Hennessy C, red. *Growing older: Quality of life in old age.* Maidenhead: Open University Press, 2004: 107–126.
4. Osiecka-Chojnacka J. Społeczne opinie o starości a wdrażanie idei aktywnego starzenia się. *Studia BAŚ.* 2012; 2(30): 101–128.
5. Wądlowska K. Polacy wobec ludzi starszych i własnej starości. Warszawa: Centrum Badania Opinii Społecznej, 2009.
6. Miłkowska G. Analiza postaw społecznych wobec ludzi starszych na podstawie opinii studentów. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie* 2014; 16: 177–192.
7. Kanasik M, Kotybra J. Starość postrzegana oczyma ludzi młodych. *Analiza badań własnych.* *Plus Uczelni* 2013; 2: 18–22.
8. Jurczak A, Świątek M, Wieder-Husła S, Grochans E, Szkup-Jabłońska M, Mroczek B. Opinie wybranych grup społecznych o starości. *Med. Srod.* 2012; 15(2): 72–78.
9. Plak J. Różne oblicza samotności seniora. *Pedagogia Ojcostwa* 2012; 5(1): 256–267.
10. Kołpa M, Łabuzek M, Lipińska M. Postawy studentów licencjackich studiów pielęgniarstwa wobec osób starszych. *Pielęgni XXI w.* 2005; 3(12): 141–147.

Senility and solitude of elderly people in the perception of young people

Abstract

Introduction and aim. Life situations and problems faced by seniors are issues that increasingly more often undertaken in studies and theoretical considerations. Old age is a stage in life that poses new challenges and difficulties, especially solitude and a sense of desolation that seniors often face. The aim of this study was to illustrate how students from Lublin universities perceive the issue of solitude among seniors and to discover what kind of attitudes they have towards senile people.

Materials and method. The study included 201 students from two universities in Lublin: Medical University and Maria Curie Skłodowska University, and was conducted by the method of a diagnostic survey, using a questionnaire technique. The research instrument was a questionnaire designed by the author containing 18 items. Analysis of the collected research material was performed using STATISTICA 10 statistical software and Microsoft Office Excel.

Results. Statistical relationships were found between respondents' age and the type of university, and their perceptions concerning senility. Students identified senility with limitations of physical efficacy ($p=0.006$) and social exclusion ($p=0.035$). A relationship was observed between a positive attitude towards seniors and, at the same time, perceiving them as wise, understanding, happy and helpful to others ($p=0.009$).

Conclusions. The study of the social opinion regarding senility and social roles performed by the seniors constitutes an excellent way of analyzing the situation of the older population group. The majority of the respondents declared their positive attitude towards seniors. The results of the survey did not show negative attitudes towards seniors. According to a considerable number of the students in the survey, solitude is an inherent element of senility.

Key words

solitude, seniors, public opinion, students, ageing